

О. В. Адаменко,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

МОДИФІКАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ЛЮБОВНОМУ РОМАНІ

У статті здійснюється спроба аналізу табуїрованої лексики в англomовному любовному романі та чикліт з точки зору існуючих гендерних стереотипів. У зв'язку з чим виділяються модифікації гендерних стереотипів під впливом екстралінгвальних факторів. Підтверджується гіпотеза про асиміляцію чоловічих патернів обценного вживання жіночою половиною суспільства.

Ключові слова: гендерний стереотип, модифікація, табу, інвектива, експлетив, обценна лексика, любовний роман, чикліт.

В статье предпринимается попытка анализа табуированной лексики в англоязычном любовном романе и chick lit с точки зрения существующих гендерных стереотипов. В связи с этим выделяются модификации гендерных стереотипов под влиянием экстралингвальных факторов. Подтверждается гипотеза об ассимиляции мужских паттернов обценного употребления женской половиной общества.

Ключевые слова: табу, инвектива, эксплетив, гендерный стереотип, обценная лексика, любовный роман, chick lit.

The attempt to analyze taboo lexis in English romance and chick lit from the point of view of existing gender stereotypes is undertaken. Thus the modifications of gender stereotypes under the circumstances of extralingual factors are singled out. The hypothesis about the assimilation of masculine obscene word usage patterns by females is confirmed.

Key words: gender stereotype, modification, taboo, invective, expletive, obscene lexis, romance, chick lit.

У зв'язку з бурхливим розвитком гендерних досліджень у центрі уваги сучасних науковців опинилися соціо-статеві аспекти стереотипізації суспільної свідомості. Багатогранність та складність феномену стереотипу зумовили виняткову суперечливість його характеристик, що й визначило **актуальність** цієї наукової розвідки.

Концептуальний базис студіювання гендерних стереотипів (ГС) досліджується як іноземними, так і вітчизняними науковцями в різних галузях. Найбільш широко розробляється аспект формування стереотипних уявлень про такі категорії, як маскуліність та фемінінність в процесі гендерної соціалізації (Brogeman I., Ashmore R. D., Deaux K., Lewis L. L., Ageev B. C.), досліджуються конструктивні та деструктивні прояви ГС (Вілкова О. Ю., Мінаєва Е. В). В лінгвістиці особлива увага приділяється вивченню дискурсивного конструювання гендеру (Tanen D., Мартинюк А. П., Велика І. О.), проводяться наукові розвідки вивчення гендеру в мові культурологічного, соціолінгвістичного, психолінгвістичного характеру.

Але, деякі питання залишаються поза увагою сучасної науки, зокрема недостатньо розроблено корпус питань щодо модифікації ГС, що і зумовило **мету** статті: дослідити факти модифікації гендерних стереотипів в сучасному англomовному любовному романі на прикладі табуїрованої лексики. Для повного аналізу особливостей модифікації ГС по-перше треба визначити структуру ГС, а також відокремити адекватну дефініцію гендерного стереотипу, яка б відбивала всі його параметри та атрибути.

Провідною темою в визначенні гендерних стереотипів в міждисциплінарних науках є узагальнені уявлення про персональні характеристики чоловіків та жінок [8, с. 89], куди входять не тільки зовнішні та фізичні якості, але й поведінкові моделі, вміння та інтереси, а також гендерна специфіка соціальних ролей та занять [11]. Це по суті соціокультурні форми уявлень про якості, атрибути та норми поведінки представників обох статей, їх статево-рольові характеристики.

Гендерні стереотипи репрезентують також специфічний когнітивний конструкт, провідними рисами якого є схематичність та спрощеність. Подібно до схем ці стереотипи керують сприйняттям, запам'ятовуванням та обробкою інформації, що надходить. Внаслідок цього ми схильні запам'ятовувати лише ту інформацію, яка слугує підтвердженням цих стереотипів [2]. Як когнітивна структура ГС базуються на певній системі орієнтирів (схем, програм, фреймів) відносно прийнятної або неприйнятної для чоловіків та жінок поведінки. Це спрощує ситуацію гендерної соціалізації, бо людині значно легше жити в системі стереотипізованих уявлень про гендерні відношення.

Крім того, будучи явищем культурного порядку, ГС формуються під впливом історичних умов.

Беручи все це до уваги, на нашу думку найбільш адекватне тлумачення ГС дає Мартинюк А. П., згідно якого ГС – «історично обумовлене, мінімізоване, типізоване і структуроване у вигляді фрейму в колективній свідомості певного лінгвокультурного соціуму уявлення про фізіологічні, емотивні, психічні, психологічні та соціокультурні атрибути, що є властивими/невластивими індивіду, якого соціум категоризує як чоловіка або жінку, а еталон – як уявлення про атрибути, що є бажаними/небажаними для цього індивіда» [6, с. 17].

В змістовних статичних характеристиках будь-якого соціального стереотипу, зокрема гендерного, підкреслюються його узгодженість, схематичність, однорідність, помітне оцінне та ціннісне забарвлення. Динамічні характеристики акцентують його сталість, ригідність та консерватизм, що свідчить про здатність досить успішно опиратися інформації, яка спрямована на його зміну [1].

Але саме сталість та ригідність гендерних стереотипів не можуть бути абсолютними. Будучи сталими, вони не є незмінними – вони достатньо пластичні [6, с. 318]. ГС залежать від стану міжгрупових відношень та соціального контексту в цілому. Такі характеристики змінюються з часом та залежно від країни, її культурного, економічного, політичного, ідеологічного середовища.

Цей процес модифікації стереотипів обумовлюється з одного боку об'єктивними факторами під впливом соціально-економічних або політичних трансформацій. Наприклад, боротьба жінок за свої права призвела до розширення сфери інтересів жінок. Вони вже не лімітовані лише сім'єю, а приймають участь у всіх проявах громадської діяльності. Суб'єктивні фактори тісно пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями та умовами соціалізації особистості [6, с. 318-319].

На нашу думку процес модифікації гендерних стереотипів може бути зафіксовано в мові, яка є потужним транслятором соціальних стереотипів та гендерних зокрема. Його можна розглянути на прикладі використання табуованої лексики, адже стереотип про те, що жінки не використовують лайливих виразів [4, с. 71] є провідним.

Зовсім недавно можна було з впевненістю стверджувати про панування чоловіків в використанні інвективного лексикону. Це пояснюється по-перше домінантністю чоловічої комунікативної особистості [3, с. 66], по-друге – психосоціальними особливостями маскулінного комуніканту. В чоловічому соціумі вульгарна лексика використовується задля визначення себе в команді (*male bonding*) [10, 16]. Жіноча ж афективна комунікація повинна уникати інвективного застосування.

Однак останнім часом в багатьох культурах, в тому числі англомовній, спостерігається тенденція до більш вільного використання інвективного репертуару жіночою половиною суспільства. Прихильниці феміністичного руху активно асимілюють чоловічі патерни обценного використання за власними потребами [18, x; 16, 190].

У зв'язку з цим актуальним уявляється порівняльний аналіз текстів традиційного любовного роману та чикліт на предмет виявлення гендерних особливостей інвективного слововживання. Будучи транслятором соціальної структури суспільства, масова література стає інструментом формування соціальних стереотипів, гендерних зокрема. І, якщо любовний роман традиційно вважається транслятором патріархальних поглядів, то жанр чикліт визначають як «вияв постфемінізму, який вийшов за межі зображення жінки-як-жертви й розширив тематичні обрії жіночої прози» [7, с. 324].

Перш за все слід окреслити лінгвістичні межі інвективного лексикону. Найбільш перспективними вважаємо класифікацію, запропоновану німецьким вченим R. Amap, згідно якої до інвективної лексики відносимо: лихослів'я, богохульства та профанізми, інсинуації [10, с. 2]. Усі інвективні форми мають табуований характер та вербалізуються за допомоги вживання вульгаризмів, експлетивних вигуків, інвективних інтенсифікаторів.

Порівняльний аналіз табуованої лексики виявив її кількісне превалування в текстах, які відносяться до жанру чикліт (636/531).

Треба відзначити відмінності в розподілі використання обценених слів та богохульств між чоловічими та жіночими персонажами. Якщо в комунікації маскулінных референтів патріархального любовного роману вживається 75.5% слів, які містять табу-семи (термін В. А. Булдакова сМ. : [3, с. 56]), то використання такого роду лексем в комунікативній поведінці чоловічих персонажів чикліт складає всього 21.2%. Відбувається явне переваження в бік жіночого вживання табуованої лексики. Однак цікавим є не сам факт наявності більших чисельних показників, а його якісні характеристики.

Якість табу, що використовуються, зазнає значної модифікації. Якщо в традиційному любовному романі фемінінні референти прагнуть до вживання інвектив-профанізмів (85%), як в ситуаціях горя, радості, здивування, так і обурення, гніву, то жіночі персонажі в текстах чикліт не перебирають висловів сильних емоцій за допомогою лайливих слів (57.4%).

В любовному романі емоційні відношення до ситуації, що описується транслуються автором в основному через експлетивні вигуки. Відмітимо, що в жіночих репліках, які містять такого роду вигуки, превалує релігійне табу *God*: «*God, she still loved him, she realized with a sickening jolt in her stomach*» [15, с. 90]. «*Thank God we didn't get married, she said with helpless sincerity.*» [13, 93]. «*Anna kept her mouth firmly shut until they were out of the building and safely alone in the parking lot. 'Cam, for God's sake*» [17, с. 237].

Чоловіча комунікація прагне до більшого використання табуованих слів *God, Christ, damn* та *hell* як у складі експлетивних вигуків, так і в якості інтенсифікаторів: «*Christ, I've got to sit down a minute. He stepped into a small waiting area, and dropped into a chair*» [17, с. 15]; «*I'm here, he snapped as they came through the back door. 'What's the damn problem?*» [17, с. 57]. «*Get the hell away from me. His voice came out in a croak of terror, infuriating him*» [17, с. 12].

Під час мовленнєвого висловлювання крайньої форми негативних емоцій драгування та обурення в комунікацію фемінінных референтів також вводяться інвективи *damn* и *hell*: «*... she said with enough frost in her voice to destroy Florida's entire citrus crop, 'What in hell are you doing in my bed?*» [14, с. 131] «*Do I give a damn where you sleep?*» [14, с. 131].

Послаблення табу на поняття релігійної сфери можна відмітити в вербальній поведінці обох статей (90 випадків вживання). Однак найбільша евфемізація спостерігається в репліках жінок (80). Фемінінні референти використовують звуконаслідувальні лексеми *gosh, goodness, doggone*, а також вживають евфемізми *Lord, gracious, good heavens, oh dear*, тим самим уникаючи прямої релігійної профанації: «*But she couldn't have dinner anywhere with this man: he was her employer, for goodness' sake ...*» [15, с. 53]; «*... she gasped, tickled pink by the announcement. 'Gosh, I can't wait to see him.*» [13, с. 86]; «*Then Melanie forgot Eli and looked from her grandfather to her brother. ... Doggone it, what about her?*» [14, с. 78]; «*Her thoughts drifted from one thing to another. Six half brothers, my Lord!*» [14, с. 53] Пом'якшене висловлювання в використанні непристойних слів відмічається й у чоловічих персонажів. Заміні піддаються інвективи *God, damn* и *hell*: «*Darn, Collin said, showing his own disappointment*» [14, с. 182]; «*Aw, heck, Sean said with a teasing grin.*» [14, с. 185].

Найгрубіша експресивна лексика, яка містить лексеми *fuck, shit, bitch, bloody* використовується переважно в маскуліній комунікації: «*What the fuck is this?*» he demanded as he shot to his feet.» [17, с. 25]; «*Phillip surfaced, spat, and shoved the wet hair out of his eyes. 'Son of a bitch. You son of a bitch*» [17, с. 26]; «*That don't mean shit to me*» [17, с. 27]. В лексичі фемінінных референтів ці інвективи мають поодинокі вживання, а вер-

бальна агресія передається за допомогою менш вульгарних лайок: «*You hateful bastard!*» *Georgie finally lost control*» [13, с. 26]; «*You pig! You bastard! I'll kill you for this*» [17, с. 6].

Лексикон персонажів чикліт відрізняється інтенсивністю вираження та використанням великої кількості слів та висловів обценного характеру. Необхідно звернути увагу на той факт, що на долю жіночих персонажів припадає найбільша кількість лексем, які мають табуйоване значення (501 із загальної кількості 636), причому перше місце займає ненормативна лексика.

Передавання власного відношення до ситуації та людини відбувається через реалізацію вербальної агресії, яка здійснюється за допомогою звинувачення опоненту: «*She. Is. Such. A. Bitch!*» [19, с. 16] «*The unanimous initial verdict was, 'Bastard fuckwittage*» [12, с. 68]; «*Bloody Perpetua*» [12, с. 118].

З метою посилення оцінки в вербальній поведінці жіночих персонажів використовуються інвективні інтенсифікатори, які містять табуйовані лексеми *fuck, damn, goddamn, bloody*: «*But she could've called while you were gone and no one would've been here to answer the goddamn phone!*» [19, с. 77]; «*Then I remembered bloody Vanessa and her slinky dark bob*» [12, с. 51]; «*You're joking. I have to pick up a fucking dog with this Porsche?*» [19, с. 6].

В ситуації міжгендерного спілкування фемінінні референти без будь-яких церемоній порушують табу на використання в мовленні слів, які пов'язані із статевими взаємовідносинами, назвами інтимних частин тіла, а також фізіологічними процесами: «*His wife was pregnant, and he was so cute I fucked him and she found out.*» [9, с. 52]; «*Can you imagine what a stinky crotch they have?*» [9, с. 78]; «*The first time was to throw up over the side of the bed ...*» [19, с. 196].

У текстах чикліт експлетивні вирази, які містять релігійні табу також використовуються переважно жінками. Їх кількісний показник дорівнює 42.6% від всієї кількості табуйованих слів та виразів. Вживаються вони в основному в негативно-забарвлених емоційних ситуаціях: «*Ohmigod, you must work for Miranda!*» [19, с. 120]; «*I blurted. Damn. Damn*» [12, с. 99]; «*Who the hell was Madelaine?*» [19, с. 3].

В постфеміністичному чикліт можна також прослідкувати процес евфемізації табуйованої лексики переважно в мовленні жіночих персонажів, але наявність такого роду слів та висловів дуже нечисленна (20 вживань у жінок та 3 у чоловіків): «*She said she just turned down a date with a beautifully eligible, recently divorced forty-one-year-old banker because his unmentionable was too small. 'Index finger,' she sighed*» [9, с. 29].

Підбиваючи підсумок всьому вищезазначеному, слід відмітити, що в свідомості англомовного соціуму зафіксовані певні гендерні стереотипи комунікативної поведінки. Для жінок – це велике значення норм моралі та табу в релігійній сфері. Для чоловіків – ігнорування усіляких норм та вербальна агресія. Однак, проведений аналіз текстів традиційного любовного роману з його патріархальними настановами та чикліт виявив, що під впливом екстралінгвальних факторів має місце модифікація гендерних стереотипів в сучасному англомовному романі. Відбувається руйнування моральної заборони на використання табуйованого вокабуляру, жінки стають більш вільними у виборі та вживанні лексичних засобів вираження емоцій, заборонений лексикон стає загальноприйнятим.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі номінацій чоловіків та жінок в традиційному любовному романі та чикліт на предмет модифікації гендерних стереотипів стосовно соціальних ролей.

Література:

1. Агеев В.С. Психологическое исследование социальных стереотипов [Электронный ресурс] / В. С. Агеев. // Вопросы психологии. – № 1. – 1986. – Режим доступа : <http://psyfactor.org/lib/stereotype6.htm>
2. Бем С. Линзы гендера. Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / Т. Д. Бенедиктова, О. А. Воронина. – М. : РОССПЭН, 2004. – 331 с.
3. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. – М. : Ладомир, 2001. – 349 с.
4. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 688 с.
5. Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно – маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англомовного публіцистичного дискурсу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. П. Мартинюк. – Харків, 2006. – 41 с.
6. Рябова Т. Б. Этничность как фактор вариативности гендерных стереотипов / Т. Б. Рябова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2009. – № 1. – С. 317-323.
7. Філоненко С. О. Масова література в Україні: дискурс/гендер/жанр / С. О. Філоненко. – Донецьк : Ландон – XXI, 2011. – 432 с.
8. Ashmore R. D., Del Boca F. K., Wohlers A. J. Gender Stereotypes / R. D. Ashmore, F.K Del Boca // The Social Psychology of Female-Male Relations: A Critical Analysis of Central Concepts. – 1986. – P. 69-119.
9. Bushnell C. Sex and the City / C. Bushnell / – NY. : Warner Books, 1998. – 228 p.
10. Claire E. Dangerous English 2000 / E. Claire Delta. – Publishing Company, 1998. – 202 p.
11. Deaux K., Lewis L. L. Structure of Gender Stereotypes: Interrelations among Components and Gender Label / K. Deaux, L.L. Lewis // Journal of Personality and Social Psychology. – 1984. – № 46. – P. 991-1004.
12. Fielding H. Bridget Jones's Diary / H. Fielding. – London : Picador, 2001. – 307 p.
13. Graham L. Crime of Passion / L. Graham. – Richmond : Mills & Boon, 2005. – 219 p.
14. Merritt J. The Kincaid Bride / J. Merritt. – Richmond : Silhouette Books, 2001. – 250 p.
15. Mortimer C. Return Engagement / C. Mortimer. – Richmond : Mills & Boon, 1993. – 188 p.
16. Murphy B. Corpus and Sociolinguistics. Investigating age and gender in female talk / E. Tognini-Bonelli, W. Teubert. – Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. – 231 p.
17. Roberts N. Sea Swept / N. Robert. – London : Piatkus, 2002. – 342 p.
18. Spears R. Forbidden American English / R. Spears. – Chicago : Passport Books, 1990. – 225 p.
19. Weisberger L. The Devil wears Prada / L. Weisberger. – NY. : Anchor Books, 2006. – 432 p.